

Ahtaat tieteenalarajat eivät sovellu kuvatutkimukseen

ANNE KOSKI

Vastaan Sami Moisio kirja-arvioon kirjastani ”Niinkö on jos siltä näyttää? – Kuva ja mielikuva Suomen valtaresursseina kansainvälisessä politiikassa” (Politiikka 2006:2). Arvio on hyvä esimerkki siitä, mitä tapahtuu jos tutkimusotteeltaan aidosti monitieteistä työtä lukee vain yhden tieteenalan näkökulmasta. On oireellista, että Moisio näkee hyvää pelkästään kirjan siinä luvussa, joka perustuu kansainvälisen politiikan kirjallisuuteen. Heti kun kirja menee tieteenalarajan yli, alkaa tutkimus kehittyä hänen mukaansa ”kummalliseen suuntaan”. Vaikka Moisio käsittelee näyttämistä, hän kieltäytyy samalla tarkastelemasta työtäni nimenomaan poliittiseen viestintään ja kuvatutkimukseen keskittyvänä politiikan tutkimuksena. Kuva-analyysimetodi on tapauksessani edellyttänyt perehtymistä kognitiotieteeseen, semiotiikkaan ja kielifilosofiaan, taidehistoriaan ja mediatutkimukseen. Näitä voi pitää turhina sivuhypäyksinä vain arvioija, joka ei tunnusta kuvallisen viestinnän tutkimuksen vaativan omat metodinsa. Koska politiikan tutkimuksella ei itsellään näitä ole, on tulkintateoriaa pakko rakentaa muilta tieteenaloilta peräisin olevista aineksista. Tällöin on mahdotonta välttyä siltä, että politiikkaa on arvioita myös muilta tieteenaloilta peräisin olevista premisseistä. Valmiutta ylittää tieteenalarajat on voitava edellyttää myös monitieteisen työn arvioijalta.

Moisio rekonstruoi kirjan tutkimusasetelman puutteellisesti ja kieltäytyy noteeraamasta kuvatutkimuksen eri perinteistä nousevat tutkimuskysymykset. Vaikka aineistoni koostuu EU-jäsenyyssprosessia käsittelevistä televisiouutisista, empiirisenä tutkimuskohteenani ei ole EU-jäsenyysspro-

sessi vaan EU:n ja Suomen suhteet jäsenyyssprosessin aikana. Tavoitteena on tutkia EU:ta imaginaarisena valtarakenteena, johon Suomi on menossa mukaan. Uutisissa esiintyvät pääosin Suomessa vierailulla olevat EU:n edustajat tai Brysselissä vierailulla olevat suomalaiset. Käsittääkseni aineisto kuvaa hyvin juuri Suomen ja EU:n välistä vuorovaikutusta ja viestintää, koska suomalaisten on täytynyt useimmissa tilanteissa pitää mielessään paikalla oleva ja heitä tarkkaileva kansainvälinen media ja EU:n edustajat.

Kaikki, mitä kirjassa on, on mukana sillä perusteella, että se vie eteenpäin juuri kuvallisen vaikuttamisen ymmärtämistä. Kansainvälisen politiikan teoreetikoista yli koulukuntarajojen mukana ovat siis vain ne, joilla on sanottavaa juuri tähän kysymykseen. Arvovallasta ja maineesta käydyin keskustelun pohjalta teen johtopäätöksen, että viestinnällä voi vaikuttaa valtion kansainväliseen valta-asemaan ja että maineen perusteella kansainvälinen yhteisö jakautuu erilaisiin pohjimmiltaan imaginaarisiin viiteryhmiin. Ryhmiin kuulumalla voi tehdä poliittisia siirtoja ja synnyttää erilaisia poliittisia trendejä. Tältä pohjalta esitän joukon empiirisiä kysymyksiä, joiden tehtävä on selvittää, ovatko maineen ja arvovallan teemat esillä Suomen ja EU:n suhteissa. Arvovalta ja maine korostuvat empiriassa kahdella tavalla. Uutiset on valittu tutkimusasetelmasta riippumattomin asiaperustein eli uutisaiheena on aina ollut jokin EU-prosessissa tai Suomen ja EU:n suhteissa olennainen poliittinen käänne. Noin kolmasosa uutisista keskittyy uutisaiheen sijasta käsittelemään Suomen tai EU:n mainetta tai arvovaltaa. Kyse ei ole ainoastaan uutisten määrästä vaan

teoriani saa empiriasta tukea myös siksi, että arvovallan osoittamista ilmenee kaikissa poliittisesti tärkeissä vaiheissa.

Kansainvälinen politiikka on kuvatutkimuksen näkökulmasta siitä mielenkiintoinen tieteenala, että sen piirissä on tutkittu sekä ulkoista viestintää että mielikuvien ja käsityksien roolia poliittisessa päätöksenteossa. Kognitiivisessa ulkopoliitikantutkimuksessa on löydetty tieteellistä näyttöä siitä, että mielikuvilla on onnistuttu vaikuttamaan toisten tekemiin tilannearvioihin. Tämä on tärkeätä siksi, että mielikuvilla on kuvallisessa viestinnässä ohittamaton merkitys. Myös kuvapolitiikka on kamppailua poliittista todellisuutta koskevista käsityksistä. Tältä osin kysyn, millaista mielikuvaa ja millaisia tilannearvioita Suomen valtiojohto yritti neuvottelujen kuluessa välittää EU:n tulevaisuudesta ja neuvotteluprosessista eri yleisöjen suuntaan sekä missä roolissa kuvallinen viestintä oli tässä. Mitään salaliitto-oletusta ei kirjassa esitetä, eikä tarvitse esittää. Asioiden pitämisen pois julkisuudesta myöntää ministeri Salolainen suoraan uutisaineistossa ja tätä puolta jäsenyyssprosessissa ovat jälkikäteen valottaneet sekä presidentti Koivisto että neuvotteluissa mukana olleet virkamiehet (ks. uusinta tietoa Stubb 2006).

Moisio ohittaa kokonaan tutkimusmetodini pääpuolen – näyttämisteorian. Esille ei tule ollenkaan se, mistä näyttämistekojen tekemisen ja tekojen poliittisen mielen voi päätellä. Ei ihme, että tuloksena on Moision mainitsema ”politiikan katoaminen”. Moisio pitää kuninkaiden julkisista näyttäytymisistä kehittyneen ulkopoliittisen näyttämisperinteen esittelyä vain jonkinlaisena ”katsauksena” menneisyyteen. Hän ei hahmota, että yhdenmukaisuus vanhan tradition kanssa on yksi uutisissa nähtävien näyttösten arviointikriteeri. Samoja arvovallan ja kunnian merkkejä televisiouutista löytyy yhä edelleen (Koski 2005, 170, 292, 300–3, 306–7, 314, 321–2, 331, 352, 357). Näyttämisaktin ajatus perustuu siihen, että kun poliitikko on järjestänyt oma-aloitteisesti kuvaustilanteen, johon hän jää poseeraamaan, poliitikko on tehnyt tietoisesti näyttämisteon. Jos sen sijaan näyttös syntyy siksi, että media tunkeutuu väkisin tilanteeseen ja poliitikko on näyttämöllä vastoin tahtoaan, näyttös on median tekemä. Ei sovi unohtaa, että kuvasta voi suoraan nähdä, mitä poliitikko kameran edessä tekee. Olisi toisin sanoen epäjohdonmukaista olettaa, että kun poliitikko esiintyy julkisuudessa, hänellä ei olisi tarkoitusta viestiä mitään.

Kirjassa toistetaan johdonmukaisesti, että erityisesti Peircen symbolit ja ikonit ovat ajattelu- ja toimintatapojen merkkejä (ibid, 116–21, 151–2, 166, 191–2, 195, 221, 248, 268, 278, 300, 357). Merkki on lisäksi ymmärretty sekä osa- että luokkakäsitteenä (ibid, 116). Moisio ottaa tulkintani ajattelutavoista omiin nimiinsä ja ohittaa kokonaan mainitsemani metodisen yksityiskohdan, joka estää Peircen luokittelevan käytön. Moision kuvakritiikkiä leimaa asenne, että kuvien tutkimus on kyllä sallittua, mutta siitä ei saisi seurata mitään sanallisten aineistojen analyysistä poikkeavaa. Ilmeiden ja eleiden huomioon ottamisen kritiikki on tästä hyvä esimerkki. Uutiskuvajaksoissa nähdään jatkuvasti lähikuvia ja erikoislähikuvia poliitikkojen kasvoista, joiden ainoana sisältönä on poliitikon eleen tai ilmeen näyttäminen. Systemaattinen metodi edellyttää sitä, että kaikki tutkimusaineistossa toistuvat piirteet on analysoitava. Kuva-analyysi ei ole tutkijan mielipiteiden kirjaamista vaan metodisesti kurinalaista toimintaa. Jos olisin jättänyt ilmeet ja eleet tulkittamatta, olisi se ollut sama kuin olisin ohittanut puhe- tai tekstiaineistossa äänenpainot tai sanavallinat. Analyysini ministeri Pesälästä ei perustu ”poskilihashasten liikkeisiin” vaan käytän myös kirjallisia lähteitä. Moisiolle kritiikki näyttää merkitsevän, että toteaa analyysin olevan huonoa. Sen sijaan hän ei pohdi, millaista tieteellisesti pätevän kuva-analyysin pitäisi olla tai ota kantaa siihen, missä ovat kuva-analyyttisen todistelun rajat. Moisio ei esitä vaihtoehtoisia tulkintoja aineistosta. Tätä empiiristen tutkimustulosten kumoaminen ja asiantunteva tieteellinen keskustelu olisi edellyttänyt.

Fiktio puolella kirjailijan epäillään usein kirjoittavan omasta elämästään. Moision vihjauksista huolimatta en ole EU:n vastustaja enkä puolueettomuuspolitiikan kannattaja. EU-jäsenyyssprosessin näkökulmasta tutkimukseni nostaa esiin monia sellaisia ristiriitoja, joita politiikan tutkimuksessa ei ole aikaisemmin Suomessa tutkittu. Miksi Suomen poliittisen johdon lausunnot puolueettomuuden tulevaisuudesta poikkesivat niin paljon siitä, mihin asiakirjoissa oli sitouduttu? Neuvoteltiinko puolueettomuudesta EU:n kanssa missään vaiheessa? Miksi media ei kertonut Etelä-Suomen kansallisten tukien määräaikaaisuudesta ennen kansanäänestystä ja ketkä asiasta tiesivät? Pyrkikö EU vesittämään neuvottelutuloista jälkikäteen? Miten erimielisyydet vaikuttivat EU:n ja Suomen suhteisiin? Kirjani esittää näistä omat tulkintansa, toivottavasti ne tartentuvat jatkossa toisten toimesta.

LÄHTEET

Koski, Anne. 2005. Niinkö on jos siltä näyttää? Kuva ja mielikuva Suomen valtaresursseina kansainvälisessä politiikassa. Helsinki: Tutkijaliitto.

Stubb, Alexander (toim.). 2006. Marginaalista ytimeen. Suomi Euroopan unionissa 1989–2003. Jyväskylä: Tammi.